

Одеська національна
музична академія
імені А.В. Нежданової

ГО «Українська
хорова асоціація»

ЦЕНТР
українсько-європейського
наукового співробітництва

Одеська національна музична академія імені А.В. Нежданової
ГО «Українська хорова асоціація»
Центр українсько-європейського наукового співробітництва

Всеукраїнське науково-педагогічне
підвищення кваліфікації

ХОРОВА ТВОРЧІСТЬ ТА ОСВІТА: ОСМИСЛЕННЯ ТРАДИЦІЙ, ОПАНУВАННЯ НОВАЦІЙ

22 травня – 2 липня 2023 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

УДК 784.1+37.018:784.9(062.552)

X-80

Організаційний комітет:

Олександр Леонідович ОЛІЙНИК – кандидат мистецтвознавства, професор, народний артист України, ректор Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової;

Олександра Іванівна САМОЙЛЕНКО – доктор мистецтвознавства, професор, проректор з наукової роботи Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової;

Євгенія Миколаївна БОНДАР – доктор мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України, завідувач кафедри хорового диригування Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової;

Сергій Миколайович САВЕНКО – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри хорового диригування Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової, голова ГО «Українська хорова асоціація».

Хорова творчість та освіта: осмислення традицій, опанування новаций : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 22 травня – 2 липня 2023 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. 172 с.

ISBN 978-617-554-160-9

У збірнику представлено матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Хорова творчість та освіта: осмислення традицій, опанування новаций» (22 травня – 2 липня 2023 року).

УДК 784.1+37.018:784.9(062.552)

© Одеська національна музична академія
імені А.В. Нежданової, 2023

© ГО «Українська хорова асоціація», 2023

© Центр українсько-європейського
наукового співробітництва, 2023

ISBN 978-617-554-160-9

Національне хорове мистецтво як засіб розвитку духовного потенціалу особистості	
Козій О. М.	57
Значення самостійної роботи студента в процесі опанування дисципліни «Хоровий клас» в закладах музичної освіти	
Комарніцький Я. В.	59
Творчий портрет диригента Віктора Королевського	
Королевська Т. О.	63
До питання виховання хорового концертмейстера	
Корольова Т. В.	67
Формування вокально-хорових навичок у навчальному хорі	
Кузів М. В.	72
Роль елементів хореографії у формуванні та вираженні хорового образу	
Лагуніна І. В.	74
Акторські здібності як компонент професійної майстерності хорового диригента	
Леснік О. С.	76
Сакральні аспекти сучасного українського хорового мистецтва	
Литвиненко О. В.	80
Творчі й педагогічні засади виховання хормейстерів у класі Льва Миколайовича Венедиктова	
Лукашенко Н. О.	82
До проблеми виконання хорових творів зарубіжних композиторів	
Лю Чженьянь	86
III Регіональний конкурс хорових диригентів у м. Івано-Франківськ серед студентів мистецьких навчальних закладів (Дрогобича, Івано-Франківська, Тернополя, Львова, Ужгорода)	
Манелюк О. І.	89
Питання диригентської постави як важливий аспект у сучасній музичній педагогіці	
Миндюк А. Р.	91
Професійне самовдосконалення хорового диригента: виклики та можливості	
Мірзоян К. О.	93
Розвиток ладо-інтонаційного слуху та вокально-хорових навичок на початковому етапі роботи в хоровому колективі	
Мудранинець М. М.	97

АКТОРСЬКІ ЗДІБНОСТІ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ХОРОВОГО ДИРИГЕНТА

Лєсник О. С.

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри диригентсько-хорової підготовки
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна*

Дослідженню різних аспектів діяльності хорового диригента присвячено безліч наукових та методичних праць відомих науковців, педагогів та музикантів, в яких розглядаються питання диригентської техніки, взаємодія диригента з учасниками хорового колективу, проблеми навчання хорових диригентів і невелика кількість робіт присвячена питанням прояву артистизму у роботі хорового диригента та емоційному забарвленні його міміки та жестів (С. Козачков, К. Ольхов, В. Шереметьєв та ін.), але проблема акторських здібностей при цьому не розглядається.

Вивчення праць відомих диригентів доводить, що професійна діяльність диригента-хормейстера дуже багатогранна та різнопланова, тому що поєднує у собі навчально-репетиційну та концертно-сценічну роботу з музичними колективами різних кількісних складів, соціально-професійних та вікових категорій. І до кожної з означених категорій диригент-хормейстер повинен обирати різні засоби комунікації, певний стиль поведінки, манеру спілкування та репертуар.

Основним змістом навчально-репетиційної роботи хормейстера є ретельне вивчення музичного твору, що включає роботу над образною драматургією (розбір сюжетної лінії, характеристика основних образів, пошук засобів їхнього музичного втілення), аналіз засобів музичної виразності (композиції, мелодії, гармонії, ритмічних особливостей тощо), вокально-інтонаційну роботу над хоровими партіями та музичним текстом твору в цілому. У навчально-репетиційній роботі хормейстер перебуває у постійному контакті з хористами, тобто пояснює, роз'яснює зміст виконуваної музики, демонструє особливості інтонування власним прикладом. В процесі розкриття образного змісту твору хормейстер, як правило, звертається до життєвого досвіду, музичних знань і виконавчої практики хористів, наводить приклади з різних видів мистецтв, викликаючи потрібні художні асоціації, образні паралелі, які допомагають викликати певні почуття, створити емоційний настрій і, зрештою, забезпечити глибоке

«вживання» й проникнення в художні образи твору. Для цього хормейстеру необхідно мати широку художню ерудицію, багату уяву, тонкий музичний смак, володіти розвинутою мовою і широким арсеналом засобів словесного висловлювання й переконання [2, с. 56].

В процесі роботи над подоланням вокально-хорових труднощів хормейстер не тільки аналізує і описує їх словесно, а й демонструє особливості інтонування у своєму виконанні, звертає увагу на артикуляцію, дихання, звуковедення, фразування, виконання різних ритмічних угруповань тощо. Для виконання даної роботи хормейстер повинен володіти розвиненими вокальними можливостями, технікою голосового відтворення потрібних звукових ефектів (крик, вигуки, шум, голоси птахів, тварин, плач, декламація, шепіт тощо), інтонаційного імітування, тобто мати і вміти користуватися широким арсеналом засобів невербальної комунікації та вокального інтонування [1, с. 34].

Наступний етап роботи з хором – концертно-сценічний, основною метою якого є демонстрація художньої інтерпретації музичного твору, тобто виконання вивченого музичного твору. На сцені диригент може тримати контроль над хором тільки завдяки засобам невербальної комунікації, адже втілення художніх образів, використання потрібних музичних прийомів здійснюється за допомогою виразної міміки, ефектної жестикуляції, рухів корпусом тощо.

Хоровий диригент та педагог К. Ольхов зазначав, що міміка головним чином передає необхідний емоційний стан, а рухи рук керують технічними деталями виконання, при цьому «жести мають величезний діапазон емоційно-образної виразності: вони можуть бути гнівними і ласкавими, запитальними і стверджуючими, призовними та запрошуючими, вітальними чи прощальними, попереджувальними, загрозливими тощо» [2, с. 31].

У дитячому хорі всі основні форми роботи (пояснення, показ, розспівування, виконання партій, робота над ансамблем та строєм) ефективніше проходять в ігровій формі. Найголовніше завдання диригента дитячого хорового колективу – створити відповідний емоційний настрій, активізувати уяву і фантазію дітей, тому що музичне сприйняття – «це складний процес, в основі якого лежить здатність чути, переживати музичний зміст як художньо-образне відображення дійсності» [1, с. 69]. Репертуар дитячого хорового колективу, як правило, містить твори з яскравою сюжетною лінією та вираженими образними характеристиками персонажів.

У концертних виступах дитячих хорових колективів часто використовують костюми, реквізит, танцювальні та хореографічні рухи й навіть створюють цілі театральні інсценування. При цьому хоровому

диригенту нерідко доводиться самому імітувати поведінку героїв, їхню манеру рухатися, говорити, щоб на своєму прикладі наочно показати маленьким хористам, що від них вимагається та спрямувати їхню активність у потрібне русло.

Найважливіші відмінності виявляються у роботі хормейстера з професійними та аматорськими колективами, вони обумовлюються різним рівнем музичної грамотності та вокальної підготовки хористів, різницею у мистецькому досвіді та сценічній практиці артистів. Висловлюючи диригентськими жестами, мімікою, пантомімікою свої художні наміри, показуючи голосом потрібний характер вокального інтонування, хормейстер розраховує на адекватну професійну реакцію виконавців у відповідь і точно дотримання своїх вказівок [1, с. 56]. У роботі з аматорським колективом хормейстер, як правило, взаємодіє з хористами, які не мають музичної освіти й ґрунтовної вокальної підготовки, здебільшого не вміють читати нотний текст і не володіють основами музичної грамотності. Тому хоровий диригент використовує загальнодоступну лексику, застосовує загальновживані засоби невербальної хормейстерської комунікації, зрозумілої непрофесійним музикантам, більшою мірою спирається на наочний показ, докладне пояснення своїх художніх намірів, постійно ілюструючи слова власним вокальним виконанням потрібних інтонаційних зворотів, нюансів, штрихів тощо.

Особливість роботи хормейстера з вокальним ансамблем (малі склади) пов'язана з тим, що хормейстеру найчастіше доводиться входити до складу колективу нарівні з усіма учасниками, тобто виконувати твір разом з іншими співаками і якщо в репетиційному процесі хормейстер може використовувати свої звичні диригентські засоби управління колективом, то в концертному виступі він виявляється позбавлений своєї головної зброї – диригентського жесту, бо виступає в ролі співака – учасника ансамблю. Тому основне навантаження лягає на інші засоби невербальної комунікації – міміку та пластику тіла, отже диригенту потрібно бути справжнім артистом на сцені – мати виразну та рухливу міміку, здатність перевтілюватися з одного образу в інший, відображаючи це в пластиці тіла, бути артистичним та вести колектив за собою.

Отже, діяльність диригента-хормейстера передбачає використання в роботі над музичним твором широкого арсеналу засобів вербальної та невербальної комунікації, прийомів диригентської техніки, художніх аналогій та життєвих прикладів, вибір яких залежить від виду та складу хорового колективу (дитячий/дорослий, аматорський/професійний, більший/малий за складом тощо). Зміст і характер професійної діяльності диригента-хормейстера має риси подібності з акторською

діяльністю, що полягають у спрямованості на створення власної інтерпретації художнього твору та публічного сценічного відтворення, що передбачає індивідуальну й групову творчу роботу з виконавцями, візуальне подання сценічного номера образне (звукове і пластичне) втілення конкретних художніх персонажів.

Поняття «акторські здібності» стосовно професійної діяльності диригента-хормейстера ми трактуємо як індивідуально-психологічні особливості особистості, які дозволяють хормейстеру довільно втілювати засобами невербальної комунікації (диригентськими жестами, мімікою, пантомімікою, голосом) почуття, емоції, вокально-інтонаційні особливості з метою досягнення у репетиційній та сценічній роботі найбільшого розуміння хористами художнього змісту музичних творів та його адекватного відображення у власному виконанні.

Значення акторських здібностей у роботі диригента-хормейстера визначається тим, що вони дозволяють ширше й результативніше використовувати диригентські засоби виразності (мова, диригентський жест, міміка, пантоміміка, вокальне інтонування та ін.) для розкриття музично-образної драматургії твору, знаходити потрібні вербальні та невербальні засоби для розуміння образного змісту виконуваних творів та вираження своєї художньої позиції, що сприяє більш ясному донесенню диригентом виконавських намірів та встановленню конструктивного творчого діалогу з хористами.

Література:

1. Андрєєва Л. М. Методика викладання хорового диригування. К., Музична Україна, 1990. 167 с.
2. Ольхов К. А. Питання теорії диригентської техніки та навчання хорових диригентів. К. : Музична Україна, 1996. 134 с.
3. Смирнова Т. А. Хорознавство (теорія, історія, методика): навч. посіб. Вид. 3-тє., допов. Харків : ХНПУ, 2018. 212 с.